



ارزیابی و تحلیل میزان تحقق پذیری شاخص‌های مؤثر هویت محله‌ای در محلات تاریخی، مورد مطالعه محله نوغان شهر مشهد

فاطمه براربختی*^۱، مهدی زنگنه^۲، یعقوب زنگنه^۳

چکیده

شهرها، فضاهای شهری گذشته از استقلال دارای شخصیت هویت خاصی نیز می‌باشند. در حالی که شهر جایی می‌باشد که تعاملات شهری در آن منجر می‌شود. مردم حس شهروندی نسبت به شهر خود نیز دارا می‌باشند به عبارتی آنچه منجر به ساخته شدن شهر می‌شود، مجموعه‌ای از ساختمان‌های عظیم و پارک‌ها نمی‌باشند بلکه مردم خود می‌باشند که با سلاقی ویژگی‌های خاصشان سبب ساخته شدن هویت شهری، شهروندی‌شان نیز می‌شوند در مبحث هویت شهری، عناصر سازنده آن می‌توان به موضوعاتی همچون (زمان، مکان، قومیت، اعتقادات، آداب و رسوم، زبان مشترک، گویش‌ها و پوشش‌های محلی) اشاره کرد (نوفل و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۷-۶۹). یکی از عناصر اصلی و مهم در ارتقای معنی شهر، محلات شهر می‌باشد. طی سال‌های متمادی محلات بخشی جدانشدنی از محیط شهری بوده‌اند. لذا بخش عظیمی از باز معنایی و هویتی شهر بر عهده محله‌هاست (Eben Saleh, 2000 : 445). محلات می‌توانند احساس هویت و تعلق به محیط را در بین ساکنان گسترش دهند. در این پژوهش روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است بخشی از اطلاعات آن به صورت کتابخانه‌ای و بخشی دیگر از طریق مطالعه میدانی حاصل گردیده است همچنین برای تحلیل محله مورد مطالعه از آمار، منابع و روش‌های پیمایشی استفاده خواهد شد. در ادامه تکمیل پرسشنامه‌های فوق و با تحلیل داده‌های به دست آمده از برداشت‌های میدانی و اسناد موجود در خصوص هویت شهری در محله بیان شده روش تحلیل داده‌های آن به دو طریق نیز صورت می‌پذیرد. به منظور محاسبه پایایی و روایی آن، از روش آلفای کرونباخ استفاده می‌شود برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های همبستگی بهره‌گیری خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: میزان تحقق‌پذیری، شاخص‌های مؤثر، هویت محله‌ای، محله نوغان

^۱ نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، f.bararbakhti@gmail.com

^۲ استادیار، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، m.zanganeh@hsu.ac.ir

^۳ دانشیار، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، chekani@hsu.ac.ir

۱- مقدمه

امروز شهرهای زیادی وجود دارند که به‌ظاهر زیبا محسوب می‌شوند ولی از عناصر هویتی نیز خالی می‌باشند. هویت و شخصیت شهر زمانی معنا پیدا می‌کند که شاخص‌های خاص شهر نمود یابند. شاخص‌هایی که ریشه در مکان و زمان دارند و با سنت، عقاید و به‌طور کلی با فرهنگ آن جامعه پیوند خورده‌اند. (همان) هویت برگرفته از صفات و مشخصات جوهری هر شیء یا شخص یا شهر است، که به‌واسطه وجوهی همچون تمایز و تشابه، تداوم و تحول، وحدت و کثرت، شخصیت پیدا می‌کند (شماعی و پوراحمد، ۱۳۹۲: ۹۳). محله‌ها در کالبد شهر وجود دارند و محیطی برای زندگی شهری است، که واجد خصوصیات یکدست و مشابه است و ناظر عملاً می‌تواند به آن‌ها وارد شود. در گذشته محله‌ها بیش از امروز از یکدیگر متمایز بوده‌اند، زیرا که علاوه بر سیمای محله، ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی ساکنین آن‌ها نیز با یکدیگر متفاوت بوده است (امیر حاجلو زنگانه، ۱۳۹۱: ۲۲). یکی از عناصر اصلی و مهم در ارتقای معنی شهر، محلات شهر می‌باشد. طی سال‌های متمادی محلات بخشی جدانشدنی از محیط شهری بوده‌اند. لذا بخش عظیمی از باز معنایی و هویتی شهر بر عهده محله‌هاست (Eben Saleh, 2000 : 445). محلات می‌توانند احساس هویت و تعلق به محیط را در بین ساکنان گسترش دهند. این احساس می‌تواند روح مشارکت را گسترش دهد و سبب بهبود محیط زندگی شود (احمدزاده، ۱۳۸۱: ۱۵). برای اینکه بتوان نقش و جایگاه محلات را در شهرهای تاریخی ایران بررسی نمود، باید هم‌زمان به فضای اجتماعی - فرهنگی و فضای کالبدی توجه نمود و تأثیرات متقابل و ارتباط تنگاتنگ مفهومی آن‌ها با یکدیگر را شناخت (ثقه الاسلامی و امین زاده، ۱۳۹۲: ۳۵). یکی از عناصر اصلی و مهم در ارتقای معنی شهر، محلات شهر می‌باشد. طی سال‌های متمادی، محلات جزء بخش جدانشدنی از محیط شهری بوده‌اند. لذا بخش عظیمی از بار معنایی و هویتی شهر بر عهده محله‌ها می‌باشد که احساس هویت و تعلق به محیط را در بین ساکنان گسترش دهند. این احساس می‌تواند روح مشارکت را گسترش دهد و سبب بهبود محیط زندگی شود (رحمانی و پورجعفر، ۱۳۹۵: ۲۰). محله به‌عنوان ناحیه یا حوزه سیاسی تعریف می‌شود و توأمان مؤلفه‌های فیزیکی مکان محور و اجتماعی مردم محور را شامل می‌شود بعد فیزیکی محله شامل عناصر مصنوع و غیر مصنوع می‌باشد و مواردی چون نوع واحدهای مسکونی، موقعیت قرارگیری، فاصله آن‌ها از یکدیگر و خدمات عمومی محله، سلسله‌مراتب عرصه بندی‌ها و دسترسی‌های واحدهای مسکونی، کمیت و کیفیت فضاهای عمومی و چگونگی گذر از فضاهای خصوصی به عمومی نمادها و نشانه‌ها و غیره را شامل می‌شود. همچنین در خصوص بعد اجتماعی محله، باید به خصوصیات ساکنان آن، جنبه‌های نمادین و فرهنگی، فعالیت‌ها و تجربه‌های مشترک، فرهنگ و روابط اجتماعی بین آنان و غیره اشاره نمود. (ماجدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۹-۶۱).

از گذشته‌های دور محلات مسکونی در شهرها، به‌عنوان سلول‌های حیات شهری دارای نقش اساسی در زندگی ساکنان آن‌ها بوده‌اند و به دنبال تجمع بیشتر افراد با ویژگی‌های مشترک در یک محدوده، آن بخش از شهر نیز دارای هویت خاص و شناخته‌شده‌ای بود که سبب تفاوت آن از دیگر بافت‌های اطراف می‌شد؛ اما امروزه شاهد به وجود آمدن محله‌هایی هستیم که غیر از تفاوت در اسمشان، هیچ ویژگی متفاوت دیگری نیز نسبت به هم ندارند. در واقع اهمیت مکان در هویت فرد آن‌چنان است که وقتی افراد محل سکونت خود را تغییر داده یا به طریقی از دست می‌دهند تا مدت‌ها دچار سردرگمی و از خود بیگانگی نیز می‌شوند؛ بنابراین در این بین باید به دنبال راه‌حل‌ها و طرح‌های شهری بود که این شکاف‌های بین افراد و مکان‌ها و سردرگمی‌های آن‌ها را از بین ببرد و روابط همسایگی، تعاملات بیشتر انسانی، و آسایش را در شهرها به وجود آورد (قاسمی و نگینی، ۱۳۸۹: ۱۱۵).

هویت و شخصیت یک شهر زمانی معنا پیدا می کند که شاخص های خاص آن شهر نیز نمود پیدا کنند؛ شاخص هایی که ریشه در مکان و زمان آن دارند و با آداب، سنت، عقاید و به طور کل با دانش و فرهنگ آن جامعه پیوسته است. با توجه به زمان، هویت جوامع تکامل یا تغییراتی تدریجی نیز داشت ولی شرایط حاکم بر جهان کنونی و تحولات صورت گرفته در عرصه های مختلف همچون رشد سریع مراکز شهری، افزایش جمعیت در شهرها و همچنین گسترش ساخت و سازهای ناکارآمد شهری، مسئله هویت را به یکی از بزرگترین دغدغه های انسان تبدیل نموده است و بدین ترتیب، بحران هویت به یکی از مهم ترین چالش های انسان در دنیای مدرن تبدیل شده است. از گذشته های دور، محله های مسکونی نیز در شهرها، به عنوان سلول های حیات در شهر، دارای نقش اساسی در زندگی ساکنان آن بوده است. با توجه به اینکه در گذشته محلات شهری، مکان هایی برای گردآمدن افراد با ویژگی های قومی - نژادی، مذهبی، اجتماعی و غیره مشترک نیز بوده اند. در چند دهه گذشته تغییر در ساختار محلات سبب شده است که ویژگی های سنتی محله از بین رفته و ارزش های محله همه رنگ باخته اند محلاتی که در گذشته با توجه به شرایط قومی و فرهنگی در دل شهرها تشکیل شده است وجه تسمیه ی آن ها در گذر زمان نشان از شرایط اجتماعی مردم آن محلات نیز داشته، به تدریج محو با تحولات شهری همسو بوده است. (دنبلی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۳-۲۳۰). و این تحقیق بر آن است تا شاخص های هویت محله ای را در یکی از محلات تاریخی شهر مشهد به نام محله نوغان که از محلات بسیار قدیمی و تاریخی شهر بوده و هسته اولیه شهر مشهد را تشکیل می داده را مورد بررسی قرار دهد.

۲- پیشینه تحقیق

بررسی های صورت گرفته از سوی پژوهشگران نشان دهنده آن است که تاکنون مطالعات متعددی در زمینه هویت محله ای صورت گرفته است که به برخی از مهم ترین مطالعات به اختصار در جدول ذیل اشاره خواهد شد:

عنوان و یافته ها	سال انتشار	نویسنده
در پژوهشی نیز دریافت که حس تعلق مکانی در نتیجه خاطرات موجود از ارتباطاتی شکل می گیرد که در مکان نیز رخ می دهد. او اشاره می نماید ما مکان هایی را به یاد می آوریم که در آن ها اتفاقات مطلوبی را تجربه نموده ایم؛ بنابراین هویت مکانی قسمتی از تجربه ما می باشد.	۱۹۹۲	ریلا
در پژوهشی تحت عنوان هویت مکانی نشان داده که یک عنصر شهر مانند کلیسا و حضور و حضور و شناخت بالای مردم نسبت به آن، سبب نام گذاری آن شهر به عنوان یک شهر با هویت غالب مذهبی می شود. همین طور نشان می دهد که نشانه های شهر در قالب عناصر و اماکن شاخص و منحصر به فرد هویت ساز می باشند.	۱۹۹۴	آر. برس همکاران
در پژوهشی که در زمینه هویت محله ای در اسپانیا انجام دادند در سه سطح ساختمان محل زندگی، محله و شهر هویت را بررسی نمودند، نتایج آن ها نشان داد که ساکنان احساس تعلق نسبت به ساختمان محل زندگی را نسبت به محله و شهر بیشتر ابراز داشتند و تعلق اجتماعی نسبت به تعلق کالبدی را بیشتر ابراز نموده اند.	۲۰۰۰	هیدالگو هرناندز
در پژوهش خود با عنوان تعلق مکانی، هویت مکانی و خاطره مکانی؛ احیای شهرهای فراموش شده قدیمی به مقایسه وابستگی ها و تعلقات مکانی در نزد مردم لهستان پرداخته است. نتایج بیانگر آن بود که هویت شهری بالاترین درصد و هویت منطقه ای در پایین ترین میزان و بعد از هویت ملی و حتی قاره ای قرار می گیرد.	۲۰۰۸-۲۰۰۹	ماریا لویتکا
در پژوهشی ابعاد هویت مکانی را برای توسعه پایدار شهری در شهر مالنگ اندونزی بررسی نموده است. در این پژوهش شاخص های هویت مکانی در سه بعد رابطه فردی، محیط کالبدی و تعهد خلاصه شده است.	۲۰۱۸	ارناواتی

در پژوهشی تحت عنوان ساخت و اعتبار یابی مقیاس هویت محله‌ای، به این نتیجه رسیدند که مقیاس هویت محله‌ای، مقیاسی پذیرفتنی برای اندازه‌گیری و سنجش است.	۱۳۹۱	وحیدا و نگینی
در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر احساس تعلق خاطر ساکنان بافت قدیم شهر کاشان پرداخته‌اند. روش تحقیق مورد استفاده به صورت توصیفی - تحلیلی و پیمایشی نیز بوده است. نتایج تحقیق نشانگر این می‌باشد که بافت قدیم شهر کاشان در حال حاضر بیانگر هویتی نیست که از ابتدا برای آن تعریف شده و تصویر ذهنی و سیمایی که از این بافت در ذهن ساکنان این بافت‌ها نقش بسته است، به دلیل وضعیت نابسامان و برنامه‌ریزی نشده، آشفته بوده است.	۱۳۹۵	سرایبی و همکاران
در پژوهشی شاخص‌های مؤثر بر هویت محله مسگرهای شهر زنجان را تحلیل کرده‌اند. در این پژوهش محله مسگرها از نظر بافت اجتماعی، جایگاه محله در شهر، موقعیت در شهر، کیفیت شبکه دسترسی در محدوده مطالعه شده، کیفیت کاربری‌ها در طرح تفصیلی، کیفیت بصری جداره‌های خیابان مسگرها، بررسی عناصر برجسته ادراکی در خیابان مسگرها، بررسی خیابان مسگرها به لحاظ اجتماعی، توده و فضا، عناصر کالبدی باارزش تاریخی - فرهنگی در محله بررسی و ارزیابی شده است.	۱۳۹۵	رحمانی و پورجعفر
در پژوهشی هویت محلات شهری با تأکید بر حس تعلق به مکان مورد مطالعه محلات سیزده‌گانه حاشیه شهر اردبیل را مورد بررسی قرار دادند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای انسجام و تعامل اجتماعی با حس مکان ارتباط معنی‌دار مثبت و مستقیم برقرار می‌باشد. اما متغیرهای مشارکت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و آگاهی و دانش بر متغیر حس مکان تأثیری ندارند.	۱۳۹۸	یزدانی و همکاران

۲-۱- محدوده مورد مطالعه

شهر مشهد مرکز شهرستان مشهد در استان خراسان رضوی با ۳۱۳۳۳۷ کیلومتر مربع مساحت به لحاظ موقعیت در ۵۹ دقیقه و ۳ درجه تا ۶۰ درجه و ۳۵ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی قرار دارد و از شمال به شهرستان کلات، از شمال غربی به درگز، از غرب به چناران و نیشابور و از شرق به سرخس و تربت جام منتهی می‌گردد. این شهر در انتهای جنوبی دشت توس واقع شده و رشته کوه هزار مسجد در شمال شرقی و رشته کوه بینالود در غرب و جنوب غربی آن نیز می‌باشد. مهم‌ترین رشته کوهی که با جهت شمال غربی - جنوب شرقی این ناحیه را شامل می‌شود، از در کوه با ارتفاع تقریبی ۳۰۰۰ متر می‌باشد. شهر مشهد از آب‌وهوای معتدل و متمایل به سرد و خشک نیز برخوردار می‌باشد و از سطح دریا‌های آزاد ۲,۹۹۹ متر بلندتر است.

۳- مبانی نظری تحقیق

۳-۱- تعریف هویت

کالن هویت را چنین تعریف می‌نماید: توجه به شخصیت فردی هر محیط و پرهیز از یکنواختی و مشابهت در محیط‌های شهری. برخی معتقدند هویت تاریخی را می‌توان آگاهی و دانش نسبت به پیشینه تاریخی و احساس تعلق خاطر و دلبستگی به آن دانست (میرزایی ۱۳۸۷، ۵۷).

بهزاد فر در کتاب هویت شهر، می‌نویسد: "در لغت‌نامه دهخدا نیز در بیان ریشه و اصل کلمه هویت، لفظ "هو" آورده شده است. هویت گاه بر وجود خارجی و گاه بر ماهیت با تشخیص اطلاق می‌شود که عبارت است از حقیقت جزئیه." (بهزاد فر به نقل از دهخدا، ۱۳۸۷: ۱۹).

در خصوص معنی و ریشه واژه هویت، نیکلسون معتقد است که هویت واژه‌ای عربی است و از مصدر جعلی هو که ضمیر مفرد غایب می‌باشد، نیز گرفته شده است (نیکلسون، ۱۳۷۴: ۷).

هویت به تمایز، تفاوت، منحصر به فرد بودن، غیر معمول یا مخصوص بودن یک مکان را می‌توان اطلاق کرد (اسماعیل و همکاران، ۲۰۰۸: ۳۹).

بی‌گمان هویت داشتن در درجه‌ی اول به معنای خاص و متمایز بودن، ثابت و پایدار ماندن و به جمع تعلق داشتن می‌باشد (در گاهی، ۱۳۹۰: ۱۱).

۳-۲- محله‌های شهری و هویت محله‌ای

محله‌های شهری یکی از مهم‌ترین انواع یا سطوح مکان‌های مؤثر بر شکل‌گیری هویت افراد یا ساکنان به شمار می‌آیند. به عبارتی، هویت محله‌ای یکی از اشکال هویت مکانی به شمار می‌آید. از گذشته‌های دور، محله‌های مسکونی شهرها به عنوان سلول‌های حیات شهری نقشی اساسی در زندگی ساکنانشان داشته‌اند. به این معنی که با تجمع افراد با ویژگی‌های مشترک در یک محدوده، آن بخش از شهر دارای هویت خاص و شناخته شده‌ای بوده که سبب تمایز آن از دیگر بافت‌های اطراف می‌گردید. ساخت یا شکل‌گیری هویت محله یک فرایند پیچیده مکانی- اجتماعی در حوزه شهرشناسی به شمار می‌رود (رابرتسون و همکاران، ۲۰۰۸: ۴۲). هویت بخشی محله‌ای به عنوان مقدمه موضوع تقسیمات کالبدی شهر و چگونگی ابعاد و سلسله‌مراتب آن، امروزه به ضرورتی عمده در مباحث برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده است. از طرفی مفهوم محله در برنامه‌ریزی و طراحی شهری، از آن‌رو جایگاهی ویژه می‌یابد که با هویت بخشی به آن می‌توان حس تعلق به مکان و به نوعی حس جا و هویت شهروندان را تقویت نمود. (جهانی دولت آباد، ۱۳۹۲: ۸۲). به‌طور کلی، یک مکان جغرافیایی علاوه بر بعد مادی، از بعد غیرمادی نیز برخوردار بوده و احساساتی در ساکنان خود ایجاد می‌نماید. به واسطه این احساسات، نوعی تعلق به مکان در افراد ایجاد شده که منجر به شکل‌گیری هویت مکانی می‌شود که همگام با برنامه‌ریزی پست‌مدرن عمدتاً در سطح محله‌های شهری مطرح می‌شود (رهنما و رضوی، ۱۳۹۱: ۳۰). اختلاط کاربری‌ها می‌تواند حس مکانی محلات را با ایجاد فرصت‌هایی برای فعل و انفعالات اجتماعی در اینکه مردم در یک وقت می‌توانند به اندازه کافی همدیگر را ملاقات نمایند، افزایش و گسترش دهد و این چنین، روحیه اجتماعی تقویت شود (حسین زاده دلیر و صفری، ۱۳۹۱: ۱۲۱).

۳-۳- هویت محله‌ای

شناخت هویت محله‌ای که نوعی هویت اجتماعی در محله‌های شهری می‌باشد، با هویت شهری ارتباط دارد. هویت شهری فرایندی پویاست که حاصل تعامل میان انسان و محیط شهری می‌باشد. در شکل‌گیری این فرایند سه عنصر متن، محتوا و احساس تعلق و دلبستگی نیز نقش دارند.

هویت شهری با مفهوم حس مکان نیز رابطه تنگاتنگی دارد، به طوری که هر دو را می‌توان یکی پنداشت. در این بین حس مکان نیز از سه بخش تشکیل یافته است: یکی وجه کالبدی، که جنبه ساختاری فضا را نیز مدنظر قرار می‌دهد، یکی فعالیت که موضوع حضور انسان در فضا و عملکرد است و در نهایت وجه معنایی که به احساسات ادراکی و ذهنیت فرد از فضا توجه دارد. (غراب، ۱۳۸۴: ۴۴).

۳-۴- حس تعلق به مکان در محله

تعلق مکانی به این معنا می‌باشد که مردم خود را به واسطه‌ی مکانی که در آن به دنیا آمده و یا رشد کرده‌اند تعریف می‌نمایند. (سرمدت و متوسلی، ۱۳۸۹: ۵). این حس به نوعی سبب پیوند فرد با مکان می‌شود که انسان خود را جزئی از مکان تلقی نموده و بر اساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی و عملکردها، نقشی را برای مکان متصور می‌نماید. این نقش نزد او منحصر به فرد و متفاوت است و در نتیجه مکان برای او مهم و قابل احترام است. (پیر بابایی و سجاد زاده، ۱۳۹۰: ۴). به این معنا، حس تعلق محله‌ای به نوعی حس یکپارچگی با سایر اعضای اجتماعی که مفهوم ذهنی محله بر آن شده است می‌باشد؛ اهمیت شناسایی مفهوم حس تعلق محله‌ای در اینجا است که از نظر تجربی ثابت شده است که حس تعلق محله‌ای اثر بسیار مهمی بر مشارکت اعضای محله در فعالیت‌های سازمان یافته جمعی دارد و سبب توانمندسازی اعضای محله می‌شود و بر بهبود شرایط زندگی در محله مؤثر می‌باشد. (راهنمای پژوهش‌های محله‌ای شهر تهران، ۱۳۹۲: ۱۹).

۳-۵- مشارکت در محله

مفهوم مشارکت، در حوزه‌های مختلف اعم از اجتماعی و سیاسی مطرح شده، اما در خصوص برنامه‌ریزی شهری مشارکت بخش عمده‌ای از مشارکت مردمی و محلی را شامل می‌شود بدین معنی که فعالیت مشارکتی که در سطح محلی انجام می‌گیرد، جنبه‌ای از آثار کالبدی را نیز دارد. پس مشارکت یعنی اصلاح و اداره محله و محیط مسکونی یک اجتماع که در یک قلمرو فعالیت، اجتماعی، اقتصادی و محلی مشخص قرار دارند. (سبحانی نژاد، ۱۳۸۸: ۲).

۳-۶- نظریه هویت اجتماعی

تاجفل (۱۹۷۸) از پیشگامان نظریه هویت اجتماعی می‌باشد که هویت اجتماعی را با عضویت گروهی پیوند می‌زند و عضویت گروهی را متشکل از سه عنصر می‌داند؛ عنصر شناختی (آگاهی از اینکه فرد به گروهی خاص تعلق دارد)، عنصر ارزشی (فرض‌هایی درباره پیامدهای ارزشی مثبت یا منفی عضویت گروهی) و عنصر احساسی (احساسات به گروه و افرادی دیگری که رابطه خاصی با آن دارند)؛ بر این اساس هویت اجتماعی از نظر تاجفل عبارت است از آن بخش از برداشت یک فرد از خود که از آگاهی او نسبت به عضویت در گروه‌های اجتماعی سرچشمه می‌گیرد، همراه با اهمیت احساسی متضمّن به آن عضویت (گل محمدی، ۱۳۹۲ به نقل از شیانی و احمد پور، ۱۳۹۶: ۲۶۱).

۳-۷- نظریه فرایند هویت

بریک و (۱۹۸۶ و ۱۹۸۳) نظریه فرایند هویت را فرمول‌بندی کرد که برای پژوهش‌های مرتبط با هویت مکانی مفید است. هویت در این دیدگاه، محصولی پویا و اجتماعی از تعامل ظرفیت حافظه، آگاهی و ساختار سازمانی نیز در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین هویت هم به منزله ساختار و فرایند تعریف می‌شود. ساختار هویت با تفکر، عمل و عاطفه نیز شکل می‌گیرد. این مدل هیچ تفاوتی بین هویت فردی و اجتماعی قائل نیست؛ بلکه بین بعد محتوایی و ارزشی تفاوت می‌گذارد. بعد محتوایی شامل هویت فردی و اجتماعی و بعد ارزشی شامل ارزش مثبت و منفی این طبقه‌بندی‌ها می‌شود. سازمان بعد محتوایی سلسله‌مراتبی است، اما نه ایستا. سازمان عناصر بر مبنای ورودی‌ها و تقاضا از محتوای اجتماعی نیز تغییر می‌کند. ساختار هویت همچنین با فرایندهای تطابق - جذب مؤلفه‌های جذب و تنظیم ساختار هویت موجود نیز تنظیم می‌شود. شکل‌گیری هویت با اصول مختلف بر اساس فرهنگ و در درون فرهنگ نیز هدایت می‌شود. این اصول در طول زمان و موقعیت‌های مختلف تغییر می‌کند. در فرهنگ‌های صنعتی غربی بریک و این اصول را شامل تداوم، تمایز، خود کارایی و عزت‌نفس می‌داند.

۳-۸- مؤلفه‌های هویتی کالبدی و فضایی

هویت کالبدی آن غالب هویتی است که بافت و ساختار شکل شهر و ساخت اصلی به آن هویت وابسته است. از دیدگاه "کوپن لینچ" عناصر هویت‌بخش شهر عبارت‌اند از: راه، لبه، محله، گره، نشانه همان‌طور که بیان شد لینچ عناصر هویت‌بخش شهر را عمدتاً در جوه کالبدی می‌بیند. بنابراین بافت کالبدی یکی از مهم‌ترین ابعاد هویتی شهرهاست. زیرا شکل‌گیری بافت کالبدی شهری متأثر از اندیشه‌ها، عقاید، باورها، فعالیت‌ها و سطح فرهنگ جامعه می‌باشد. واقعیت آن است که بافت کالبدی، بازشناسی هویت شهری را به صورت بصری فراهم می‌کند و به همین دلیل از میان سایر ابعاد هویتی اهمیت بیشتری دارد.

۳-۹- بافت فرسوده

بافت فرسوده بخش‌هایی از بافت‌های شهری است که کیفیت‌های کالبدی و کارکردی آن‌ها کاهش یافته و مختل گردیده و امروزه به دلیل کمبود خدمات، زیرساخت‌ها و تأسیسات زیربنایی، عدم کشش مناسب و کافی شبکه ترافیکی و ناتوانی بافت‌های قدیمی در جوابگویی به تمام نیازهای جدید و امروزی شهروندان، باعث شده این بافت‌ها روزه‌روز فرسوده‌تر شده و در محاصره تکنولوژی عصر حاضر نیز گرفتار گردیده است، اگرچه این بافت‌ها در گذشته به مقتضای زمان دارای عملکردهای منطقی و سلسله‌مراتبی بود. ولی امروزه به لحاظ ساختاری و عملکردی دچار کمبودهایی می‌باشد و آن‌گونه که می‌بایست جوابگوی نیاز ساکنین خود نمی‌باشد (حیبی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۶).

۳-۱۰-۱- انواع بافت‌های شهری

۳-۱۰-۱-۱- بافت تاریخی

بافت تاریخی را می‌توان هسته اولیه هر شهر دانست. قلعه، ارگ یا کهن‌دژ و آنچه را به‌عنوان هسته اولیه شهر امروزی که در زمان‌های پیشین (در ایران قبل قاجاریه) ساخته شده می‌توان بافت تاریخی نامید (ابوذری، ۱۳۸۹: ۲۱).

۳-۱۰-۲- بافت قدیمی شهر

بافت قدیمی شهر به بافت شهری که توسط نسل‌های گذشته ما ساخته شده است و تقریباً عمری بیش از هشتاد سال دارند کلاً آن را به‌عنوان بافت قدیم شهر می‌شناسند (حسینی، ۱۳۸۸: ۱۵). به‌عبارت‌دیگر بافت‌هایی که دستاورد قرن‌ها معماری و شهرسازی ایران را در خود جای داده‌اند بافت قدیمی‌اند. اغلب در اسناد و موجود بافت تاریخی را به‌عنوان بافت قدیمی می‌شناسند. امروزه جمعیت این بافت‌ها با گسترش شهر و رشد بی‌رویه و سریع شهرنشینی، تخلیه شده و مراکز خدماتی تجاری و غیره به حاشیه شهرها انتقال یافته است. در نتیجه کمبود خدمات، زیرساخت‌ها و تأسیسات زیربنایی، عدم کشش مناسب و کافی شبکه ترافیکی و نارسایی‌ها و ناکارآمدی بافت‌های قدیمی در برآوردن و تأمین نیازهای امروزی شهروندان، موجب شده تا این بافت‌ها روزه‌روز بی‌رونی و فرسوده‌تر شوند و به‌عنوان بافت‌های مسئله‌دار و مشکل‌زا در افکار و نظر بسیاری از مدیران شهری و شهروندان مطرح باشند (ابوذری، ۱۳۸۹: ۲۱).

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- تحلیل‌های استنباطی و آزمون فرضیه‌های تحقیق

هر یک از فرضیات مطرح شده بر اساس مناسب‌ترین آزمون‌های آماری مورد تحلیل و استنباط قرار گرفته و رد یا اثبات می‌شوند تا وضعیت هر یک از شاخص‌ها از نظر فرضیات مطرح شده مشخص شود. این بخش که به آزمون فرضیات پرداخته می‌شود از آزمون‌های (تی تست تک نمونه‌ای-همبستگی-رگرسیون چند متغیر) در تحلیل فرضیات استفاده شده‌اند. و برای سؤال تحقیق نیز از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. برای آزمون فرضیه سؤال اول از پژوهش فوق از آزمون تی تست تک نمونه‌ای استفاده شده است.

جدول ۱- تی تست تک نمونه‌ای برای کل گویه‌ها

Test Value = 3									
95% Confidence Interval of the Difference		اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره تی	خطای انحراف معیار	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
کرانه بالا	کرانه پایین								
۱۰,۷۰	۱۰,۱۶	۱۰,۴۳۲	.۰۰۰	۳۵۱	۷۵,۱۲۴	.۱۳۹	۲,۶۰۵	۱۳,۴۳	تعهد به محله

۸,۶۵	۸,۰۲	۸,۳۳۲	.۰۰۰	۳۵۴	۵۲,۳۹۱	.۱۵۹	۲,۹۹۷	۱۱,۳۳	تعلق به محله
۱۱,۵۰	۱۰,۸۹	۱۱,۱۹۵	.۰۰۰	۳۳۷	۷۲,۹۱۷	.۱۵۴	۲,۸۲۳	۱۴,۲۰	مشارکت اجتماعی
۱۳,۱۸	۱۲,۴۸	۱۲,۸۳۴	.۰۰۰	۳۳۶	۷۲,۰۲۹	.۱۷۸	۳,۲۷۱	۱۵,۸۳	اجتماع پذیری در محله
۸,۷۲	۸,۲۲	۸,۴۶۹	.۰۰۰	۳۵۵	۶۷,۵۱۴	.۱۲۵	۲,۳۶۷	۱۱,۴۷	امنیت در محله
۱۲,۸۲	۱۲,۱۵	۱۲,۴۸۳	.۰۰۰	۳۴۵	۷۳,۶۵۶	.۱۶۹	۳,۱۵۲	۱۵,۴۸	اعتماد پذیری در محله
۲۰,۴۵	۱۹,۵۵	۲۰,۰۰۳	.۰۰۰	۳۳۶	۸۷,۶۸۲	.۲۲۸	۴,۱۸۸	۲۳,۰۰	هویت کالبدی و فرهنگی
۱۰۲,۷۰	۱۰۰,۰۰	۱۰۱,۳۵۰	.۰۰۰	۲۸۲	۱۴۸,۲۲۳	.۶۸۴	۱۱,۵۰۳	۱۰۴,۳۵	کل شاخص‌ها

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰)

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان می‌دهد که از بین مؤلفه‌های هفت گانه تشکیل دهنده شاخص هویت کالبدی و فرهنگی با نمره ۲۳,۰۰ و سطح معنی داری ۰,۰۰۰ به طور معنی داری بیشتر از سطح متوسط، شاخص اجتماع پذیری در محله با نمره ۱۵,۸۳ در حد متوسط و سایر مؤلفه‌ها نیز به طور معنی داری پایین تر از سطح متوسط بوده است. میانگین کل شاخص‌ها نیز به طور معنی داری بیشتر از سطح متوسط بوده است.

کدام یک از شاخص‌های مورد مطالعه در ارتقاء هویت محله‌ای، محدوده مورد مطالعه اولویت بیشتری دارد؟ برای پاسخ گویی به این سؤال از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

جدول ۲- رگرسیون چند متغیره تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه در ارتقاء هویت محله‌ای

تعداد مدل	ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	خطای استاندارد تخمین
1	.۲۰۳	.۱۸۲	.۹۱۳

بر اساس جدول فوق (۴-۱) که نشان دهنده این می‌باشد که کدام شاخص‌های مورد مطالعه در ارتقاء هویت محله‌ای اولویت بیشتری دارد در مرتبه نخست شاخص اجتماع پذیری در محله قرار دارد و بیشترین تأثیر را دارد و در ادامه رتبه دوم را شاخص امنیت در محله قرار دارد و در رتبه سوم شاخص تعهد به محله جای گرفته است. از لحاظ Sig فقط دو شاخص اجتماع پذیری در محله و امنیت در محله تأیید می‌شود چون از ۰,۰۵ کمتر می‌باشد نتایج ماتریس بیانگر همبستگی میان متغیرها نمی‌باشد.

جدول ۳- آنوا^a ANOVA

سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	تعداد مدل
b.۰۰۰	۹,۸۷۳	۸,۲۳۳	۷	۵۷,۶۲۸	۱ رگرسیون
		.۸۳۴	۲۷۲	۲۳۶,۸۱۵	باقی مانده
			۲۷۹	۲۸۴,۴۴۳	جمع

میانگین مربعات که از تقسیم مجموع مربعات هر منبع بر درجه آزادی همان منبع حاصل می شود مستقیماً به شدت رابطه توجه ندارد. مقدار F عدد ۹,۸۷۳ در جدول فوق به بررسی مناسب بودن یا نبودن مدل رگرسیونی نیز می پردازد و نیز به بررسی اینکه آیا متغیرهای مستقل قادرند به خوبی تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند یا خیر تشخیص این مسئله با معنی داری مقدار F در سطح خطای کوچک تر یا بزرگ تر ۰,۰۵ امکان پذیر است.

جدول ۴- پیش بینی شاخص ها در کل گویه ها^a Coefficients

سطح معنی داری آزمون	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		نام متغیر
		ضریب B	خطای استاندارد	
t	B	خطای استاندارد	ضریب B	
.۰۰۰	۶,۳۷۴	.۵۳۵	۳,۴۱۲	۱ مقدار ثابت
.۰۸۴	۱,۷۳۲	.۱۱۲	.۰۴۳	تعهد به محله
.۴۷۳	.۷۱۸	.۰۴۲	.۰۱۴	تعلق به محله
.۱۳۰	۱,۵۱۷	.۱۰۱	.۰۳۷	مشارکت اجتماعی
.۰۰۱	۳,۲۵۲	.۲۳۱	.۰۷۱	اجتماع پذیری در محله
.۰۰۷	۲,۷۲۴	.۱۵۹	.۰۶۷	امنیت در محله
.۳۵۳	.۹۲۹	.۰۶۰	.۰۱۹	اعتماد پذیری در محله
.۹۸۴	-.۰۲۰	.۰۰۱	.۰۰۰	هویت کالبدی و فرهنگی

(مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۰).

در این مرحله به منظور پیش بینی شاخص های تأثیر گذار بر ارتقاء هویت محله ای از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است جهت مشخص شدن سهم تأثیر هر کدام از متغیرهای مستقل (شاخص های تعهد به محله، تعلق به محله و غیره) بر متغیر وابسته (مدت اقامت در محله) از این روش بهره گیری شده است. در جدول فوق ضرایب تأثیر رگرسیونی استاندارد شده بتا به ما کمک می کند تا سهم نسبی هر متغیر مستقل در تبیین تغییرات متغیر وابسته را تعیین نمائیم دو شاخص اجتماع پذیری در محله و امنیت در محله چون ضریب بتای آن بیشتر است تأثیر آن در پیش بینی تغییرات متغیر وابسته بیشتر است.

در بین متغیرهای بیان شده در مرحله اول متغیر اجتماع پذیری در مرحله با ضریب بتای ۰.۲۳۱ سهم بیشتری در تأثیر بر متغیر وابسته دارد و در مرحله دوم متغیر امنیت در مرحله با ضریب بتای ۰.۱۵۹ سهم بیشتری نیز دارد در مرحله سوم متغیر تعهد به محله با ضریب بتای ۰.۱۱۲ نیز سهم بیشتری نیز دارد در مرحله چهارم شاخص مشارکت اجتماعی با ضریب بتای ۰.۱۰۱ نیز سهم بیشتری دارد در مرحله پنجم متغیر اعتماد پذیری در محله با ضریب بتای ۰.۰۶۰ نیز سهم بیشتری دارد در مرحله ششم متغیر تعلق به

محله با ضریب بتای ۰۴۲. نیز بر متغیر وابسته تأثیر بیشتری دارد و در آخرین مرحله متغیر هویت کالبدی و فرهنگی با ضریب بتای ۰۰۱. تأثیر بیشتری نیز دارد.

۵- نتیجه گیری

یافته‌های توصیفی بیان می‌دارد که بیشترین گروه سنی پاسخ‌دهندگان گروه سنی بالاتر از ۲۰ سال با فراوانی ۹۴,۷ درصد بیشترین مقدار را نیز دارا می‌باشد یافته‌های به دست آمده در گویه وضعیت اشتغال حاکی از آن می‌باشد که در گروه سنی ۱ تا ۸۰ سال نیز می‌باشد و نیز در ارتباط با مدت اقامت در محله نوغان در گروه کمتر از ۱۰ سال با ۹۸,۹ درصد بیشترین فراوانی را دارا نیز می‌باشد و در گروه مدت اقامت ۳۰ سال و بیشتر ۱,۱ درصد فراوانی را نیز دارا می‌باشد.

فرضیه اول تحقیق با توجه به امتیازات به دست آمده در ارتباط با شاخص‌های هویت محله‌ای حاکی از آن می‌باشد که محله نوغان به لحاظ تمامی شاخص‌ها از نظر سطح معناداری (sig) تأیید می‌شوند در آزمون مقایسه‌ی میانگین‌ها مقدار آماره تی در شاخص‌های تعهد به محله، تعلق به محله، مشارکت اجتماعی، اجتماع‌پذیری در محله، امنیت در محله، اعتمادپذیری در محله، هویت کالبدی و فرهنگی دارای رابطه‌ی مثبت می‌باشند

به نظر می‌رسد وضعیت شاخص‌های هویت محله‌ای در محله مورد مطالعه در سطح پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. در بررسی کلی که از محله مورد نظر صورت گرفته است شاخص هویت کالبدی و فرهنگی در بین گویه‌ها دارای بیشترین تأثیر در محله مورد مطالعه می‌باشد و در مرحله‌ی بعد با توجه به Beta به دست آمده شاخص اجتماع‌پذیری در محله در اولویت دوم نیز قرار دارد و در اولویت سوم شاخص امنیت در محله قرار دارد. در مجموع فرضیه‌ی سوم پژوهش حال حاضر نیز مورد تأیید قرار نمی‌گیرد اما در حالی که ۷ شاخص هویت محله‌ای را به طور جداگانه مورد آزمون قرار گیرند؛ همه‌ی شاخص‌های تعهد محله، تعلق به محله، مشارکت اجتماعی، اجتماع‌پذیری در محله، امنیت در محله، اعتمادپذیری در محله و نیز هویت کالبدی و فرهنگی مورد تأیید قرار نگرفته و نیز رد می‌شوند و در شاخص هویت کالبدی و فرهنگی نیز مورد تأیید قرار می‌گیرد و دارای همبستگی می‌باشند.

۶- تحلیل راهبردی SWOT

SWOT حرف اول چهار کلمه انگلیسی با معادل فارسی قوت، ضعف، فرصت و تهدید است (زیاری، ۱۳۸۳: ۲۳۸). این مدل در ابتدا نیز در بخش تجاری استفاده می‌شد (Edvinsson, Beding, 2006: 4). تجزیه و تحلیل SWOT، شناسایی نظام‌مند عواملی می‌باشد که راهبرد، باید بهترین سازگاری را با آن‌ها داشته باشد. منطق رویکرد بیان شده این می‌باشد که راهبرد اثربخش، باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر برساند، ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. این منطق نیز اگر درست بکار رود، نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۹۳). یکی از مناسب‌ترین فنون برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل راهبردی (استراتژی)، ماتریس SWOT که شامل تحلیل نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها نیز می‌باشد که در حال حاضر به عنوان ابزاری جدید جهت تحلیل عملکردها وضعیت شکاف، مورد استفاده ارزیابان راهبردی قرار می‌گیرد. ترکیب عوامل فوق با یکدیگر بر مبنای تدوین استراتژی‌های قوت و فرصت SO، قوت و تهدید ST، ضعف و فرصت WO و ضعف و تهدید WT صورت می‌پذیرد. در مدل SWOT بعدهای متفاوت پروژه از جنبه‌های

مختلف و از هر نظر که مورد توجه تصمیم گیران باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد و در ماتریس نیز درج می‌گردد. (رضایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴). از دیدگاه مدل فوق یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل می‌رساند. در واقع نقطه کلیدی مدل فوق، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه، فراهم کننده چارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است. (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۹۳). سپس به هر کدام از این عوامل وزن دهی صورت می‌گیرد و در نهایت به محاسبه و تحلیل آن‌ها پرداخته و با آگاهی کاملی از واقعیت‌های مرتبط با پژوهش درباره اجرا یا عدم اجرای آن تصمیم‌گیری و استراتژی مناسب آن نیز ارائه می‌شود. (رضایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴). بر این اساس در ابتدا مهم‌ترین و بااهمیت‌ترین نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی) و فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل خارجی) در خصوص هویت محله‌ای در محله نوغان شهر مشهد، با توجه به اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها نیز استخراج شده است و با توجه به میزان اهمیت و تأثیر هر کدام، وزن و رتبه برای آن‌ها تعیین می‌کنیم. بدین صورت مهم‌ترین موارد بیشترین وزن را گرفته و مواردی که دارای اهمیت کمتری نیز می‌باشند نیز وزن کمتری را به خود اختصاص می‌دهند و نیز صاحب نظران در این خصوص نیز رتبه ۳ و ۴ را برای فرصت‌ها و قوت‌ها و رتبه ۱ و ۲ برای تهدیدها و ضعف‌ها استفاده نموده‌اند. مهم‌ترین فرصت‌ها و قوت‌ها رتبه ۴ و بقیه آن‌ها نیز رتبه ۳ گرفته و مهم‌ترین ضعف‌ها و تهدیدها رتبه ۲ و بقیه آن‌ها رتبه ۱ را نیز به خود اختصاص داده‌اند. سپس به منظور تعیین امتیاز هر یک از نقاط، وزن و رتبه آن‌ها در هم ضرب شده و امتیاز هر یک از نقاط به دست آمده است. در نهایت مجموع نمره‌های نهایی هر عامل محاسبه می‌شود تا نمره نهایی ماتریس مشخص شود. اگر نمره نهایی ماتریس، کمتر از ۲,۵ باشد، بدین معنا می‌باشد که ماتریس از نظر عوامل داخلی دچار ضعف است. اما اگر نمره نهایی ماتریس بیشتر از ۲,۵ باشد، به این معنا می‌باشد که ماتریس از نظر عوامل درونی دارای قوت است. (همان: ۳۳۹-۳۳۸).

جدول ۵- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف)

عوامل داخلی (IFE)	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)	وزن	رتبه	امتیاز
S ¹ همکاری در امورات مسجد و هیئت و نیز تمایل نداشتن به ترک محله نوغان			۹	۴	۳۶
S ² برخورداری از منظر مناسب به دلیل نزدیکی به حرم مطهر			۸	۳	۲۴
S ³ امکان افزایش کاربری‌های تجاری و اقامتی در محله نوغان			۷	۳	۲۱
S ⁴ ارزش اقتصادی بالای بافت نسبت به محلات هم‌جوار محله نوغان			۱۰	۴	۴۰
S ⁵ نزدیکی بافت محله نوغان به حرم مطهر امام رضا (ع)			۱۰	۴	۴۰
S ⁶ دسترسی به خیابان‌های اصلی شهر و نزدیکی به راه آهن			۷	۴	۲۸
S ⁷ برخورداری از کاربری‌های مختلف تجاری، خدماتی و آموزشی و غیره در محله فوق‌الذکر			۵	۴	۲۰
W ¹ کم‌توجهی و ناتوان بودن مدیریت شهری محله نوغان در برآوردن نیازها و خواسته‌های شهروندان محله فوق‌الذکر			۶	۱	۶
W ² شهروندان محله نوغان از ارزش تاریخی بناهای موجود در محله آگاهی اندکی دارند.			۷	۱	۷
W ³ ضعف مدیریت شهری در محله نوغان در اطلاع‌رسانی به شهروندان و نیز تأثیرپذیری از شهروندان			۹	۱	۹
W ⁴ برخورداری از بافت کالبدی مدرن و تقریباً قدیمی در محله و درصد کم مساکن بادوام			۸	۱	۸
W ⁵ نامتناسب بودن چیدمان برخی کاربری‌ها در بعضی مکان‌ها			۸	۱	۸
W ⁶ به لحاظ کیفیت کاربری‌های موجود در محله نوغان وجود کاربری ناسازگار در بین برخی از آن‌ها			۶	۲	۱۲
جمع			۱۰۰		۲,۵۹

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰)

جدول ۶- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل بیرونی (نقاط فرصت و تهدید)

امتیاز	رتبه	وزن	تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	عوامل خارجی (EFE)
۲۴	۴	۶			O ¹ امکان برخورداری بیشتر از خدمات شهری و مراکز خرید در محله نوغان
۴۰	۴	۱۰			O ² وجود آثار تاریخی و فرهنگی و مذهبی در محله نوغان به عنوان یک منطقه گردشگری
۳۲	۴	۸			O ³ وجود زمین‌های مناسب جهت جلب بخش خصوصی در طرح‌های توسعه و عمران شهری
۴۰	۴	۱۰			O ⁴ ایجاد مجتمع‌های بزرگ تجاری و رفاهی
۲۷	۳	۹			O ⁵ دسترسی مناسب به حمل و نقل عمومی در محله نوغان
۶	۳	۲			O ⁶ برخورداری محله نوغان از هر دو نوع سبک معماری کهن و مدرن
۱۶	۲	۸			T ¹ خطر بالقوه گسترش خود به خودی توسعه مراکز تجاری و مراکز اقامتی و مسافرخانه‌ها و غیره
۱۸	۲	۹			T ² کمبود سرانه فضای سبز در محله نوغان
۲۰	۲	۱۰			T ³ عدم توجه به مشارکت شهروندان و ساکنین محله نوغان در طرح‌ها
۲۰	۲	۱۰			T ⁴ بالا بودن قیمت مسکن و اجاره در محله نوغان
۱۸	۲	۹			T ⁵ وجود داشتن آلودگی صوتی و محیطی در محله بیان شده
۹	۱	۹			T ⁶ وجود شهروندان و ساکنان با تحصیلات در حد متوسط در محله نوغان
۲,۷		۱۰۰			جمع

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰)

بر اساس مدل تحلیلی SWOT راهبردها و راهکارهای محله نوغان شهر مشهد به چهار راهبرد تهاجمی، تنوع، بازنگری و تدافعی نیز تقسیم می‌شود:

۷- راهبرد تهاجمی/رقابتی (SO)

۷-۱- مشارکت مردم

در طرح بهسازی و نوسازی که مکمل تمام راه‌حل‌های ذکر شده می‌باشد، توجه نکردن به خواسته‌های مردم در هر امری عدم عدالت در امور را در برمی‌گیرد. با توجه به اهمیت مشارکت در اسلام و نیز برنامه‌ریزی مشارکت را در چهار بعد می‌توانیم اجرا نمائیم. (زنگی آبادی، علی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۰).

۷-۲- مشارکت در تصمیم‌گیری و مدیریت

بدین معنا که دست‌اندرکاران را در سطح تصمیم‌سازی برای تعیین نحوه برخورد با پروژه نیز شرکت دهیم.

۳-۷- مشارکت در تأمین مالی هزینه انجام طرح‌ها

با توجه به تجارب بهسازی در سایر کشورها، یکی از دلایل موفقیت این طرح‌ها، تأمین هزینه‌های آن‌ها از بخش خصوصی و مردم می‌باشد. با توجه به اینکه اکثر ساکنین محله نوغان شغلشان آزاد و دارای شغل‌های خدماتی می‌باشند، بنابراین مشارکت مردم در تأمین هزینه مالی و درآمد ناشی از سود آن از بیکاری و رکود درآمدی ساکنین جلوگیری می‌نماید.

۴-۷- مشارکت در تأمین نمودن نیروی انسانی

از جهت اینکه بتوان از نیروهای بیکار و جویای کار در محل برای اجرای پروژه ساماندهی بافت فرسوده کمک گرفت.

۵-۷- مشارکت در منافع

ایجاد نمودن بستر مناسب برای استفاده تمام دست‌اندرکاران طرح در استفاده کردن از بسترهای ایجادشده. راهبرد بعدی که با توجه به نقاط قوت و فرصت‌ها نیز می‌توان به آن تأکید نمود جذب سرمایه‌ها و گردشگران خارجی برای محله نوغان شهر مشهد با توجه به موقعیت مناسب آن و نزدیکی آن به حرم مطهر رضوی بنابراین در خصوص جذب گردشگر در محله نوغان، سیاست‌ها و نکات ذیل را در احیای بافت‌های اطراف حرم مطهر رضوی می‌توان مورد تأکید قرارداد:

- هر محیط جغرافیایی از در هم تنیدگی سه محیط طبیعی که بستر و زیربنای هر شهر را شامل می‌شود، محیط انسان‌ساخت که به‌طور کلی پدیده‌های انسانی و فرهنگی را شامل می‌شود و محیط ساختار جامعه که منظور ایدئولوژی حاکم است.
- بافت‌های تاریخی شهری که جزء محیط انسان‌ساخت می‌باشد، در واقع یک تجلی از این سه محیط نیز است. بنابراین با توجه به نگرش سیستمی در جغرافیا، هرگونه تغییر یا مداخله باید با توجه به این سه محیط صورت بگیرد. طرحی می‌تواند در عمل موفق باشد که محیط طبیعی و ساختارهای اجتماعی - فرهنگی را نیز مورد توجه قرار دهد.
- شغل و درآمد اکثریت مردم ساکن در محله نوغان از راه اجاره دادن واحدهای مسکونی به زائران می‌باشد. بنابراین، ساکنان محله وابستگی اقتصادی به این محله دارند و تصاحب اجباری املاکشان مساوی با از دست دادن شغلشان نیز می‌باشد. پس بهترین شیوه گرفتن املاک و اجرای طرح این می‌باشد که ساکنین را در اجرای طرح مشارکت دهیم.
- برای رسیدن به گردشگری پایدار به یک برنامه‌ریزی همه‌جانبه نیز احتیاج داریم. بنابراین بهتر می‌باشد که سازمان‌ها و ارگان‌های مربوطه مانند شهرداری‌ها، سازمان میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، آستان قدس رضوی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دفاتر خدمات مسافرتی با یکدیگر همکاری‌های لازم را داشته باشند.
- برخی از ابنیه تاریخی مانند حسینیه‌ها و تکایا و برخی منازل شخصی قدیمی در محله نوغان به دلیل قرار گرفتن در طرح متأسفانه در حال تخریب هستند، سازمان‌های مربوطه می‌توانند از تخریب و نابود شدن این شاهکارهای تاریخی جلوگیری به عمل آورند.

- با ایجاد محیط مناسب و درخور زائران در اطراف حرم مطهر رضوی، کاهش هزینه‌های زائران اعم از هزینه رفت و آمد و اجاره، تبلیغات و دادن آگاهی به آن‌ها درباره سایر نقاط دیدنی شهر، گسترش امنیت، ایجاد زیرساخت‌های مناسب و افزایش فضاهای تفریحی در اطراف حرم، ضریب ماندگاری زائران در شهر را افزایش دهیم که این امر مستلزم یک برنامه‌ریزی منسجم می‌باشد.

۶-۷- راهبردهای تنوع (ST)

در این راهبرد که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز می‌باشد. در راهبرد فوق سعی شده است در تنوع‌بخشی به خدمات و امکانات برای جذب گردشگران و حفظ ساکنان صورت می‌گیرد بنابراین راهبردهای ذیل برای هویت محله‌ای در محله نوغان پیشنهاد می‌شود اعم از:

- گسترش فضای سبز و باز در محله نوغان در شهر مشهد
- ایجاد پارکینگ برای زائران و مجاوران در محله نوغان شهر مشهد
- توجه به وضعیت رفاهی و خدماتی زائران در خارج از محدوده و حریم حرم مطهر رضوی
- توجه به اهداف رفاهی و پایدار در برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی‌های بهسازی و نوسازی بافت مرکزی مشهد
- استفاده از امکانات و ظرفیت‌های موجود در محله نوغان در خصوص مک‌آنها‌ی گردشگری به‌ویژه در داخل خود حرم مطهر با معرفی و شناساندن ظرفیت‌های موجود به گردشگران
- حفظ بناهای کهنه و قدیمی و باارزش موجود اعم از حسینیه‌ها، حمام‌ها و بازارها و غیره در محله نوغان از تخریب شدن در زمان بهسازی و نوسازی

۷-۷- راهبرد بازنگری (WO)

در راهبرد بازنگری ضمن اینکه بر نقاط ضعف درونی تأکید می‌نماید سعی در بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف هویت محله‌ای محله نوغان شهر مشهد می‌باشد با توجه به مطالب فوق می‌توان راهکارهای ذیل را پیشنهاد نمود:

- فراهم نمودن تخفیف مالیاتی برای مالکان قدیمی محله نوغان
- وضع قوانین برای کمک به مردم تا در اجرای طرح بهسازی و نوسازی مشارکت فعال‌تری داشته باشند
- حذف کردن قوانین دست و پاگیر که عاملی در خروج اجباری ساکنان از محله نوغان می‌باشد.
- تغییر در نحوه خرید و فروش زمین

۸-۷- راهبرد تدافعی (WT)

- که حاصل تلفیق نقاط ضعف و تهدید نیز می‌باشد به شرح ذیل می‌توان پیشنهاد نمود:
- هر نوع تغییر عملکرد و کاربری را با رضایت جمعی از مالکان صورت پذیرد.
 - تخریب هر نوع ساخت‌وساز غیرمجاز و غیرقانونی.

۸- منابع و مأخذ:

- حاجیلو، امیر، زنگانه، الهام، احمد، تولایی، سیمین و سلیمانی، محمد (۱۳۸۹). سنجش هویت محله تجریش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت‌معلم آمارنامه سال ۱۳۹۴
- امیر فخریان، مصطفی، رهنما، محمدرحیم، پوراحمد، احمد و اجزاء شکوهی (۱۳۹۴). تجلی وحدت در کثرت؛ رهیافتی در راستای انسجام و تنوع فضایی شهر مشهد و الگوی شهر ایرانی - اسلامی، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری
- پور موسوی، سید موسی، سالاری سردری، فرضعلی، علی زاده، سید دانا، بیرانوند زاده، مریم و شاهینی فر، مصطفی (۱۳۹۴). بررسی تأثیر ساختار فیزیکی - کالبدی فضاهای شهری بر امنیت محیطی (مطالعه موردی: منطقه ثامن شهر مشهد)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۴، صص ۴۶۳-۴۷۶
- حاتمی نژاد، حجت، حاتمی نژاد، حسین، زیاری، کرامت الله و پوراحمد، احمد (۱۳۹۹). نقش فضاهای شهری در خلق الگوهای رفتاری ناهنجار با تأکید بر عامل پیشگیری از وقوع جرم در محله چهارباغ منطقه ثامن مشهد، مطالعات ساختار و کارکرد شهری، شماره ۱ بیست و چهارم، صص ۹۹-۱۲۷
- حسین آبادی، سعید، سلمانی مقدم، محمد و دشتبان، مریم (۱۳۹۸). هویت مکانی و عوامل مؤثر بر آن در محلات قدیمی نمونه مطالعه: محله کلاه‌فرنگی سبزوار، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، شماره سوم، صص ۸۹-۱۱۰
- رحمانی، جواد و پورجعفر، محمدرضا (۱۳۹۵). تحلیل و بررسی شاخص‌های مؤثر در هویت محله (نمونه موردی: محله مسگرهای شهر زنجان)، معماری و شهرسازی، شماره اول، صص ۱۹-۳۰
- رهنما، محمدرحیم، حیاتی، سلمان شیرزاد، زهرا، کاظمی بی‌نیاز، مهدی و قنبری، محمد (۱۳۹۶). تعیین اولویت احیاء بافت‌های فرسوده شهری با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (نمونه مورد مطالعه: محله سرشور مشهد)، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، شماره اول، صص ۲۳-۳۹
- رهنما، محمدرحیم، کتاب شناسایی وجه‌تسمیه معابر، محلات و اماکن عمومی بافت قدیم شهر مشهد (۱۳۹۰)، ناشر انتشارات سخن گستر
- زنگنه، یعقوب، زنگنه شهرکی، سعید، خدابنده لو، حسن و عباسی فلاح، وحید (۱۳۹۷). تحلیلی بر نقش رشد هوشمند شهری در تقویت هویت محله‌ای (مورد شناسی: محلات ناحیه ۶ و ۵ منطقه ۲ شهرداری تهران)، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۲۹، صص ۲۰۱-۲۱۴
- زنگنه، یعقوب، حسین آبادی، سعید، روشندل، نکتم و نبی پور، رضا (۱۳۹۳). تأثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی بر بهسازی مشارکتی محلات قدیمی، نمونه موردی محله سرده سبزوار، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره نوزدهم، صص ۱۱۱-۱۲۸
- سرایی، محمدحسین، روستا، مجتبی و اشنویی، امیر (۱۳۹۴). ارزیابی هویت محله‌ای در شهر جهرم، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، شماره اول، بهار سال ۱۳۹۴، صص ۶۹-۸۴
- سرائی، محمدحسین، بهرامی، فریبا و مهره کش، شیرین (۱۳۹۱). مؤلفه‌های هویت بخش محله‌های تاریخی شهر (بافت پیرامون مسجد جامع شهر اصفهان)، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، صص ۲۷-۳۶

- شیعه، اسماعیل و حاجیانی، مهسا (۱۳۹۸). تأثیرات مگامال ها بر هویت محله‌ای در شهر تهران مطالعه موردی: اطلس مال نیاوران، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، صص ۶۹-۸۱
- شماعی، علی و جهانی، رحمان (۱۳۹۰). بررسی اثرات توسعه عمودی شهر بر هویت محله‌ای (مطالعه موردی: منطقه ۷ تهران)، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، صص ۷۳-۸۲
- قاسمی، وحید و نگینی، سمیه (۱۳۸۹). بررسی تأثیر بافت محلات بر هویت اجتماعی، با تأکید بر هویت محله‌ای در شهر اصفهان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره هفتم، صص ۱۱۳-۱۳۶
- لطفی، صدیقه و محمدی، عبدالحمید (۱۳۹۱). بررسی ارتباط نمادهای شهری با هویت شهر (مطالعه موردی: شهر گنبد کاووس)، فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۲، صص ۶۱-۷۰
- ماجدی، حمید، منصور رضایی، مجید و منصوری، الهام (۱۳۹۳). تاویل کارکرد شناختی فضاهای عمومی محله‌ای از منظر هویت نمونه موردی: محله نازی آباد و مهران تهران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۴، صص ۳۹-۶۱
- مصلحی، محبوبه، امینی، الهام و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۲). شناسایی و تبیین عوامل مؤثر در ارتقای هویت محله‌ای در محله زرگنده، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران
- معید فر، سعید و مقدم، غلامرضا (۱۳۸۹). نقش هویت محله‌ای در کاهش و کنترل گرایش به رفتارهای نابهنجار اجتماعی در شهر (مطالعه محله‌های شهر تهران)، مسائل اجتماعی ایران، سال اول، شماره ۲، زمستان ۱۳۸۹، صص ۱۱۴-۱۴۳

Evaluation and analysis of the feasibility of effective indicators of neighborhood identity in historical neighborhood

Cities, urban spaces beyond independence, also have a special identity personality. While the city is a place where urban interactions lead. People also have a sense of citizenship towards their city. In other words, what leads to the construction of the city is not a collection of huge buildings and parks, but it is the people themselves who, with their special characteristics, create their urban identity and become citizens. It can refer to topics such as (time, place, ethnicity, beliefs, customs, common language, dialects and local coverings) (Nofel et al., 2009: 57-69). One of the main and important elements in promoting the meaning of the city is the neighborhoods of the city. For many years, neighborhoods have been an integral part of the urban environment. Therefore, a large part of the semantic and identity of the city is the responsibility of the neighborhoods (445: 2000, Eben Saleh). Neighborhoods can spread a sense of identity and belonging to the environment among residents. In this research, the research method is descriptive-analytical. Part of the information is in the form of a library and the other part is obtained through a field study. Also, statistics, sources and survey methods will be used to analyze the study neighborhood. Following the completion of the above questionnaires and by analyzing the data obtained from field surveys and existing documents regarding urban identity in the mentioned neighborhood, the method of analyzing its data is done in two ways. In order to calculate its reliability and validity, Cronbach's alpha method is used. Correlation tests will be used to analyze the data.

Keywords: Feasibility Rate, Effective Indicators, Neighborhood Identity, Noghhan Neighborhood